

PEDAGOGIK TA'LIM MUASSASALARI TALABALARINING HISSIY INTELLEKTINI RIVOJLANTIRISH

Shaximardonova Baxtigul Xo'shboqovna

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

“Pedagogika-psixologiya” kafedrası o'qituvchisi

Ortiqova Zilola Musurmon qizi

Maktabgacha ta'lim yo'nalishi 3 –bosqich talabasi

Fayziyeva Mahliyo

Maktabgacha ta'lim yo'nalishi 3-bosqich talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada talabalar intellektual salohiyatiga ta'sir qiluvchi pedagogik-psixologik omillarni aniqlash asosida psixologik usul va vositalari, o'ziga xos xususiyatlari o'rganilgan. Intellektual salohiyatli talabalarni psixologik qo'llab-quvvatlash jarayonida qo'llanilishi mumkin bo'lgan usul va vositalar tadqiq qilingan va samarali tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: *ijtimoiy vaziyat, o'quv faoliyati, intellektual salohiyat, muammoli vaziyat, intellektual rivojlanish va emotsional muvaffaqiyat.*

АННОТАЦИЯ

В данной статье на основе выявления педагогических и психологических факторов, влияющих на интеллектуальный потенциал студентов, изучаются психологические методы и средства, их специфические особенности. Исследованы методы и инструменты, которые можно использовать в процессе психологической поддержки студентов с интеллектуальным потенциалом, и представлены эффективные рекомендации.

Ключевые слова: *социальная ситуация, учебная деятельность, интеллектуальный потенциал, проблемная ситуация, интеллектуальное развитие и эмоциональная успешность.*

ABSTRACT

In this article, based on the identification of pedagogical and psychological factors affecting the intellectual potential of students, psychological methods and tools, their specific features, are studied. Methods and tools that can be used in the process of psychological support of students with intellectual potential are researched and effective recommendations are presented.

Key words: *social situation, educational activity, intellectual potential, problem situation, intellectual development and emotional success.*

KIRISH

Dunyo miqyosidagi yetakchi universitetlaridan talabalar intellektini o'rganish bo'yicha Avstraliya instituti (Australian Institute of Family Studies), Seul Milliy universiteti (Seoul National University, Janubiy Koreya), Moskva davlat universiteti (M.V. Lomonosov nomidagi MDU, Rossiya), Boston Shimoliy-Sharqiy universiteti (Northeastern University Boston, AQSh), Angliyaning Chyester Universitetlari (Psychology and Child Development (with Placement Year) BSc), Myunxen universiteti (LMU, Germaniya) va boshqalar tomonidan intellektual muvaffaqiyatli talabalar psixologik xususiyatlarini o'rganish tobora dolzarb bo'lib kelmoqda[6]. Xorij psixologlarining ilmiy tadqiqotlari xulosalarida qayd etilishicha, shaxsning intellektual muvaffaqiyatga erishishi uning kelgusi faoliyati uchun muhim zaruratdir. Hozirgi davrda talabalarning intellektual salohiyatga erishish ko'nikma va malakalarini psixologik jihatlarini tadqiq etish orqali mamlakatni siyosiy, ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy-ma'naviy rivojlantirishga qaratilgan tub o'zgarishlarga ijobiy daxldorlik munosabatni shakllantirish dolzarb ijtimoiy psixologik ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 2017 yildagi 72-sessiyasida BMTning Yoshlar huquqlari to'g'risidagi xalqaro konvensiyasini qabul qilish tashabbusi ilgari surilishi bu ham bir imkoniyat desak mubolag'a bo'lmaydi [1].

Maqolaning ilmiy mohiyati quyidagilardan iborat: «Intellektual jihatdan salohiyatli talabalar» ijtimoiy guruhi vakillarini har tomonlama ijtimoiy-psixologik nazariy va empirik o'rgangan holda, zamonaviy ijtimoiy-madaniy kontekstda intellektual muvaffaqiyatga erishgan talabalarni maxsus ijtimoiy guruh sifatida ko'rib chiqish imkoniyatini tadqiqiy metodlar o'tkazish orqali aniqlangan; Muvaffaqiyat haqidagi ijtimoiy g'oyalarning o'ziga xosligi, intellektual salohiyatlilarning muvaffaqiyat haqidagi ijtimoiy g'oyalarning o'ziga xos xususiyatlari aniqlanib, ta'lim va kasbiy faoliyati bilan bog'liqlik jihatlarini ochib berilgan; Turli darajadagi ijtimoiy muvaffaqiyatga ega bo'lgan intellektual salohiyatli talabalarning intellektual muvaffaqiyati determinantlari o'ziga xos maqsadlari, shaxsning yo'nalganligi va istiqboli uchun muhimligi isbotlangan; Yuqori va o'rtacha maqomga ega intellektual salohiyatli talabalar hozirgi va kelajak hayotiga nisbatan pozitsiyasini aniqlash asosida muvaffaqiyatlarini ta'lim va tarbiya bilan bog'liqlik xususiyatlari isbotlangan.

Bugungi kunda ko'pchilik tadqiqotchilarning katta qiziqishini orttirgan masala hissiy intellekt mavzusi bo'lib, mazkur muammoga doir qator ilmiy izlanishlar olib borilgan. Inson hayoti va faoliyati davomida atrofdagilar bilan bo'lgan munosabatlarni samarali va ijobiy olib borishga intiladi. Bugungi kunda har bir sohada raqobatbardoshlikni talab qilinadigan bir paytda shaxslararo munosabatlarni

ijobiy amalga oshirish bo'yicha ham qator muammolar ham ko'zga tashlanmoqda. Mazkur muammoga samarali yechim sifatida shaxsning ijtimoiylashuvini ta'minlash, ijtimoiy moslashuvchanlikni qaror toptirish talab etiladi

-Aqliy teranlik-muammoni boshqa hodisalar bilan o'zaro aloqadorlikda idrok etish qobiliyati;

-Tezlik-muammolarni hal qilish tezligi, kasbga oid g'oyalarni ishlab chiqarish qobiliyati;

-Originallik – yangi ilmiy g'oyalarni yaratishga bo'lgan intilish;

- Tirishqoqlik –doimo o'rganilayotgan muammoning eng yaxshi yechimini topish ehtiyojidir. Biroq, kishidagi tabiiy layoqat nishonalari mukammal kasbiy faoliyatning muvaffaqiyatli olib borilishini ta'minlamaydi. Kishi o'zidagi layoqat nishonalarini doimiy ravishda rivojlantirib borishi kerak, bu esa faqat shijoatli kasbiy faoliyat jarayonida amalga oshirilishi mumkin. Biror faoliyatning muvaffaqiyatli, mustaqil va mukammal bajarilishini ta'minlaydigan noyob qobiliyatlar birikmasi talant deyiladi. Qobiliyat ko'rsatkichlari, ko'nikmalarni egallash tezligi, erishilgan yutuqlar sifati, qobiliyatlar-insonning ma'lum faoliyat talablariga javob beruvchi va uning muvaffaqiyatli bajarilishining sharti hisoblanuvchi individual-psixologik xususiyatlardir[3,67].

Barcha mutaxassisliklarda bo'lgani kabi o'qituvchilik kasbida ham pedagogik qobiliyat - uning shaxsiy istedod xususiyatlarini belgilab, kasbiy faoliyat turini muvaffaqiyatli amalga oshirishda subektiv shart -sharoitlar yaratadi. Kishining qobiliyati juda katta ijtimoiy va shaxsiy ahamiyatga ega. Qobiliyatli o'qituvchiga pedagogik faoliyat va mehnat yengilroq bo'ladi va u kamroq charchaydi, chunki sevimli mehnati unga huzur-halovat bag'ishlaydi. Qobiliyat bilim, ko'nikma va malakalar mahsuli, shu bilan birga, faoliyat usullarini egallash tezligi, teranligi va mustaxkamligida namoyon bo'ladi. O'qituvchining o'quvchilar bilan muloqoti yuksak darajada muvaffaqiyatli bo'lishi uning pedagogik qobiliyatga qanchalik ega ekanligiga bog'liq. O'qituvchilarning faoliyati yosh avlodni ma'naviy barkamol shaxs darajasida tarbiyalashda va kasbiy bilimlarni chuqur egallagan kadrlarni tayyorlashda namoyon bo'ladi. Buning muvaffaqiyati o'qituvchilarning pedagogik qobiliyatiga bog'liq. O'quvchilar bilan ta'lim-tarbiyaviy jarayonda ijobiy aloqalar o'rnatish, ijobiy iqlim yarata olish, o'ziga ishontira olish va jalb qilish - o'qituvchi kommunikativ qobiliyatining asosiy mohiyati bo'lib, bunda bevosita o'qituvchi bilan bog'liq bo'lgan minglarcha ruhiy jarayonlar, ma'lum bir qolipdan chiqishi mumkin bo'lmagan muomala turlari va shartlari mavjud [5,23]. Tarbiyaning samaradorligi, pirovard natijada o'quvchilar bilan aloqa o'rnatishning shakl va uslublariga qat'iy rioya qilgan holda amalga oshirilishi bilan belgilanadi. Asosiy maqsad, o'qituvchi va

o'quvchi munosabatida majburiy itoatkorlik o'rnini ongli intizom egallashi, o'quvchilarda mustaqil fikr yuritish ko'nikmalarini hosil qilishdan iborat. So'z bilan og'zaki ta'sir qilishda o'qituvchi nutqi nihoyatda muxtasar, ravon, va muloyim bo'lishi, intonatsiyalar o'z o'rnida ishlatilishi kerak.

Pedagogika universitetlari talabalarining hissiy intellektining turli tarkibiy qismlarini rivojlantirish individual aks ettirishni, mavzuni tushunish uchun maqbul sharoitlarni yaratishni ta'minlaydi, meta-fan va umumiy madaniy kompetentsiyalar va ko'nikmalar, ya'ni. bular tarkibiy qism sifatida ishlaydigan shaxsiy fazilatlar va ko'nikmalar hissiy aql. Hissiy intellektning rivojlanishi bolalarda ham, kattalarda ham hayotiy muvaffaqiyatga erishish uchun zarur shartdir [7, 35].

Bolalarda hissiy intellektni shakllantirish vositasi sifatida turli xil psixologik va pedagogik vositalar qo'llaniladi usullar, ya'ni:

- ✓ ijobiy his-tuyg'ularni rag'batlantirish;
- ✓ ijtimoiy-psixologik treninglar o'tkazish;
- ✓ interaktiv usullar va amaliyotga yo'naltirilgan o'qitish usullari;
- ✓ psixo-gimnastika, kollektiv loyihalar;

Art-terapiya usullari yoki vositalardan foydalanish rasm, musiqa, pantomima, raqs, vizual tasvirlar, kino, teatr o'zingizning va boshqalarning his-tuyg'ularini tushunish va boshqarish, ifoda etish shubhasiz, sanab o'tilgan usullar bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash amaliyotida muvaffaqiyatli qo'llanilishi kerak. Oliy ta'limda allaqachon turli xil ta'lim yo'nalishlari bo'yicha talabalarning hissiy intellektini rivojlantirish bo'yicha ma'lum tajribaga ega, shu jumladan psixologik va pedagogik jihatdan har tomonlama mukammal bo'lgan pedagoglarni tayyorlash demakdir.[2, 9].

Ijtimoiy-ma'rifiy faoliyatning turli shakllari, tematik bayramlar, festivallar, uchrashuvlar, madaniy va hordiq chiqarish tadbirlari va dasturlari, turli xil ijodiy musobaqalar, ijtimoiy va PR aktsiyalari va boshqalar. E'tibor bering, kelajakda hissiy intellektni shakllantirish o'qituvchilar shaxsiylashtirilgan sharoitda eng samarali hisoblanadi, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv. Bundan tashqari, hissiy aql psixologik va pedagogik parametrlardan biriga aylanishi mumkin. Bo'lajak o'qituvchilar o'rtasida anonim so'rovnoma natijalariga ko'ra pedagogik yo'nalishdagi talabalarning aksariyati (86%) virtual muhitda muloqotni ko'rib chiqadilar, shu jumladan masofaviy va aralash ta'lim jarayonida, uchun vosita sifatida ijtimoiy doirani kengaytirish, yangi dolzarb ma'lumotlarni olish madaniy va milliy farqlar va urf-odatlar haqida, bizning fikrimizcha, hissiy rivojlanishiga shaxsning aql-zakovati bevosita ta'sir qiladi [4,78].

Ijtimoiy-ma'rifiy faoliyatning loyiha texnologiyalari mavzusi va ko'lamini kengaytirish nafaqat madaniyatlararo o'zaro ta'sirning rivojlanish darajasini oshirish talabalar muhitida, shuningdek, talabalarning bo'sh vaqtlarini kengaytirish, universitetning muhim yoshlar aksiyalari markazi sifatida imijini oshirish, va yordam beradigan ijtimoiy-ma'rifiy loyihalarni amalga oshirish hissiy intellektni shakllantirishdir. Shu munosabat bilan, shunga ko'ra, universitetda o'quv va o'quv faoliyati etarlicha nuqtai nazardan talabalarning keng va chuqur ijtimoiy va gumanitar tayyorgarligi amalga oshirilishi kerak. Shu bilan birga, kelajakda hissiy intellektni shakllantirish mutaxassislar boshqa ma'naviy toifalarni rivojlantirishga yordam beradi, kasbiy faoliyat sohalarida talab qilinadigan narsalar, ya'ni: ma'naviyat, xushmuomalalik, tanqidiylik, bag'rikenglik, hamdardlik va boshqalar. Shunday qilib, bugungi kunda pedagogik ta'lim tizimidan oldin hozirgi vazifa — hissiyotni shakllantirishning eng samarali strategiyalari va usullarini aniqlash va amalda qo'llash kerak.

XULOSA

1. Oliy o'quv yurtlarida talabalarni ta'lim olish muvaffaqiyatiga ko'plab omillar ta'sir qiladi - ichki va tashqi (ijtimoiy, iqtisodiy, tibbiy, pedagogik va boshqalar).
2. Intellektual salohiyat muvaffaqiyatli kechishida avvalo ichki omillarni tartib bilan o'rganish tadqiqotni mazmunini yoritishga va uning mazmun-mohiyatini tushunishni yanada osonlashtiradi.
3. Qobiliyatlar tarkibida umumiy intellekt, ijtimoiy intellekt, maxsus qobiliyat va ijodkorlik kabi nisbatan mustaqil tarkibiy qismlarni ajratib ko'rsatish zarur hisoblanadi. Biz faqat maxsus qobiliyatlarga nisbatan mashg'ulot muvaffaqiyati bilan ijobiy munosabat haqida gapirishimiz mumkin.
4. Ko'p hollarda kasbiy rivojlanishning past darajasi muhim maxsus qobiliyatlar tegishli profildagi universitetda muvaffaqiyatli o'qishni imkonsiz qiladi. Aksincha, universitetda muvaffaqiyatli ta'lim aslida maxsus kasbiy qobiliyatlarni shakllantirish jarayoniga to'g'ri keladi.
5. Intellektual salohiyatni rivojlantirish manbalari xilma-xil bo'lib, u ham ommaviy axborot vositalari, ham turli jamoat birlashmalari bo'lishi mumkin. Ammo intellektual salohiyatni rivojlantirishda asosiy rol ta'lim tizimiga tegishli. Bu shaxsning intellektual salohiyatini shakllantirish va rivojlantirishga qodir bo'lgan eng kuchli ijtimoiy, ilmiy muassasadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida” O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti farmoni. O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plamlari. 2017. - (766)-son. B.36-37.

2. Yuldashev, Elyorjon. "Secondary School Students Independent Education." INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY RESEARCH AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES. Vol. 2. 2021.
3. Scientific Bulletin of NamSU-Научный вестник НамГУ-НамДУ ilmiy axborotnomasi-2023-yil_11-son PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA KELAJAKDAGI MUTAXASSISLARNING INTELLEKTUAL HARAATCHANLIGINI RIVOJLANTIRISH Matnazarova Mehribon Baxtiyorovna 662-667 betlar.
4. Umarov Alisher Yusubjanovich BO‘LAJAK O‘QITUVCHINING KASBIY - INTELLEKTUAL QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHDA IJTIMOY HAMKORLIKNING AHAMIYATI PEDAGOGY OF COOPERATION IN IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND MODERN APPROACHES International scientific-practical conference, November 13, 2023 505-508 betlar.
5. Aleksandrova N.P. Hissiy intellekt o'qituvchilik faoliyatini o'z-o'zini tartibga solish omili sifatida. // Moskva davlat biznes boshqaruvi akademiyasining axborotnomasi. Seriya: falsafiy, ijtimoiy. va tabiiy fanlar. 2011. No 5. S. 171-177.
6. *Andreeva I.N.* Pedagogik va yuridik mutaxassisliklar talabalari orasida hissiy charchash sindromi // Psixologik tadqiqotlar va ijtimoiy amaliyotda inson hodisasi: I Xalqaro materiallar. ilmiy-amaliy konf. Smolensk, 2003. 5-7-betlar.
7. *Andreeva I.N.* Hissiy intellektning qobiliyatlari: gender farqlari // Psixologiya va zamonaviy jamiyat: o'zaro ta'sir o'zaro rivojlanish yo'li sifatida: II Xalqaro materiallar. ilmiy-amaliy konf., Sankt-Peterburg, 13-14 aprel. 2007. Sankt-Peterburg, 2007. 1-qism. 12-15-betlar.